

תוכן העניינים

ה	עם הספר
טו	הקדמה

חלק ראשון: מבוא

1	א. השתמרות השמות בארץ ישראל – בסיס לחקירת עברה
1	ב. מערכת השמות – אוצר לשוני
4	ג. מחקר לשוני של גלגולי שמות: מה נעשה בתחום זה עד היום
5	ד. הערכת מחקרו של קמפפמאייר
	ה. הסכנה שבשימוש בשמות מקומות למחקר היסטורי בלא דיסציפלינה לשונית
8	
10	ו. עקרונות מנחים לחקירה לשונית של גלגולי שמות מקומות
12	ז. מה הם "זיהויים קרובים לוודאי"
13	ח. שיטת הפעולה שנקטתי במחקר זה
14	ט. מבנה החיבור
15	י. הקורפוס הרחב: 178 שמות
19	יא. כמה עניינים טכניים

חלק שני: הערכים

23	1. Kaiσαρεία • קיסרי(ן) • [qēšariyye]
29	2. Παλαιστίνη • פְּלֶשֶׁת/פְּלֶשְׁתִּים, פלסטיני • فِلَسْطِينَ • [falaštīn]
35	3. Νέα πόλις • ניפולין • نَابِلُس • [nābles]
38	4. Αἰλά • אֵילָת • أَيْلَة
41	5. Bethagla • בֵּית חַגְלָה • [ħağla]
46	6. Ἀροήρ • עֲרֵעַר • [‘arā‘er]
53	7. Ἀράδ • עֲרַד • [‘arād]
57	8. Μαλααθα • מלחתא* • [milħ]
61	9. Ἀκραβαττινή • עֲקֶרְבַת • [‘aqraba]
65	10. Ἀρβηλά • [‘irbid]
69	11. Πέλλα • פחל • فِحْل • [faħ ^o l]
74	12. Τιβεριάς • טְבֶרְיָה • طَبْرِيَّة • [tabariyya]/[tabariyye]
82	13. Πανεάς • פנייס • بانياس • [bānyās]
88	14. Ἀραβά • ערב • [‘arrābe]

93	[šaffūrye] • صَفُّورِيَّة • ציפורי (ן/ם) • (Σεπφορις) Safforine .15
102	[‘ammān] • عَمَّان • עַמּוֹן • Ἀμμᾶν .16
107	[rāḡeb] • رَغَب • (Ράγαβα) Ἐργά[β] .17
111	[‘innābe] • Βητοαννάβ[α] .18
111	[bēt nūba] • بيت نوبا .18
119	[‘aqer] • عَقْر • עֶקְרוֹן • Ἀκκαρών .19
135	[‘asqalān] • אֶשְׁקָלוֹן • Ασκαλών .20
138	[fiq] • افيق/فقيق • Ἀφεκά .21
142	[‘ammata] • חמתן/עמתו • Ἀμμαθοῦς .22
146	[al-ḥamme] • חמת גדר • Ἐμμαθᾶ .23
151	[tal‘at ed-damm] • מַעְלֵה אֲדָמִים • Μαληδομνεῖ .24
153	[bēt ‘enūn] • בֵּית עֲנוֹת • Βηῖθανίν/Βηθενίμ .25
156	[‘id el miyye] • עֵדְלָם • Ἀδολλάμ/Ὀδολλάμ .26
159	[ḥadite] • חָדִיד • Ἀδιθά .27
162	[‘anāb] • عَنَب • Ἀνάβ .28
165	[ḡwēn(e)] • עֲנִים • Ἀνεά/Ἀναία .29
167	[samū‘] • אֶשְׁתַּמְ(ו)ע/אֶשְׁתַּמְה • Ἐσθ(α)μα/Ἐσθεμά .30
175	[‘at(t)āra] • אַטַּר • Ἀταρούθ .31
179	[tyāsīr] • אֶשִׁיר • Ἀσήρ .32
183	[‘at(t)āra] • אַטַּר • Ἀταρώθ .33
185	[‘anāta] • אַנַּת • Ἀναθώθ .34
187	[(‘i)ksāl] • אֶכְסָל • Ἐξά[λ]ους .35
190	[‘akka] • אַכְכוֹ • Ἀκχώ .36
193	[iz-zīb] • אֶזְזִיב • Ἐκδιππα .37
198	[yālo] • אַיְלוֹן • Ἀλοῦς .38
202	[‘arūra] • אַרוּרָא • “Ἀρουεί[ρ]” .39
204	[‘ābil] • אֶבִּיל • Ἀβίλα/Ἀβελά .40
206	[‘endō ^u r]/[‘indūr] • עֵין דּוֹר • Ἡνδώρα/Ἀενδώρα .41
209	[ḡalame] • אֶגְלִים • Αἰγαλλεῖμ .42
212	[šēḡ sālem] • אֶשְׁלָם • [Σαλουμίας]/Σαλειμ .43
214	[betin] • בֵּית אֵל • Βαιθίηλ .44
216	[bēt lah ^c m] • בֵּית לָחֶם • Βηθλεέμ .45
220	[al-ḡīb] • الجيب • Βαταναία .46
223	[al-ḡīb] • الجيب • Βαταναία .47
229	[al-ḡīb] • الجيب • Βαταναία .48
232	[nahr al-liddān] ; [tall el-qāḏi] • דְּמֶשֶׁק • Δαμασκός .49
240	[danne] • Δαννεά .50
250	[danne] • Δαννεά .51

תוכן העניינים

251	[dōtān]/[dōtān]/[dōta]/[dōta] • דֹּתָן/דֹּתֵינָה • Δωθαεῖμ .52
256	[dībān]/[dībān] • דִּיבָן • Δίβων/[Δαιβόν]/Δηβοῦς .53
264	[dab(b)ūrye] • دَبورِيَة • (Δαβαριθα) • (ה)דְּבָרֶת • “Δαβειρά” .54
264	א.54 תבור • [dabūra] ?
274	[dūme]/[dōme] • Δουμᾶ .55
282	[dāna] • الدَّيْنَان • דֵּדָן • “Δαιδάν” .56
288	[hēsban] • הֶשְׁבּוֹן • Ἑσεβών/Ἑσβοῦς .57
295	[der‘a]/[‘adra‘a] • اذْرَعَات • אֲדָרְעִי • Ἀδρ(α)ά .58
309	[‘el‘ala]/[‘el‘al] • اَلْعَلَا • Ἐλεάλη .59
314	[at-ṭay(y)be] • عَفْرَة • (כ') עֶפְרַיִן (ק') • Ἐφραΐμ .60

חלק שלישי: סיכום לשוני

339	א. כתיב
339	1. במקרא
339	2. בכתובות עבריות ושמיות צפוניות-מערביות קדומות
340	3. במקורות מצריים
340	4. במקורות יווניים ורומיים
340	5. במקורות ערביים בימי הביניים
341	6. ברישומי חוקרים מודרניים
341	ב. תורת ההגה
341	1. עיצורים
341	1. הגאים שמיים קדומים שאבדו בדרך כלל
345	2. השתמרות הגרוניות
349	3. בג"ד כפ"ת
353	4. המקבילות השמיות של א, π, τ יווניות
354	5. השתמרות הנחץ בפי הערבים
354	6. ברוב אזורי הארץ ש < s; בגליל (ובלבנון) ש < š
356	7. ש < š
356	8. הכפלת עיצורים
360	9. אסימילציה ודיסימילציה
361	10. חילופי עיצורים
362	II. תנועות
362	i. התנועות הארוכות
362	11. “המעetek הכנעני”
364	12. ī
364	13. ā
365	14. ū

365	15. החולם
366	16. חולם < ē במואב ובערי החוף?
367	17. n או m נוספת בסוף תיבה אחרי תנועה ארוכה
368	ii. תנועות "בינוניות", קצרות וחטופות
368	18. תנועה קצרה קדומה בהברה פתוחה פרטונית
369	19. קמץ ופתח
369	20. צירי
371	21. i קצרה; חיריק חסר וסגול
372	22. u קצרה
372	23. תנועות חטופות
374	24. שווא נח
374	25. הבדלי אורך בין תנועות
376	iii. עניינים שונים בתחום התנועות
376	26. דיפתונגים
377	27. הידמות תנועות
377	28. הידלדלות
379	29. השמטת תנועה סופית בשם יווני
379	30. הגבחת התנועה שלפני תא מרבוטה בערבית (אמאלה סופית)
379	iv. הטעמה
379	31. ההטעמה בשמות המקומות בפי הערבים
380	32. הטעמת השמות בפי הערבים ושאלת ההטעמה הקדומה
380	33. תוספת ם-/ן בסוף מילה לאחר תנועה במקרה של הטעמת מלעיל
381	ג. תורת הצורות
381	I. משקלים – כללי
381	1. משקלי שמות המקומות ממוצא שמי הכלולים בקורפוס שלנו
383	2. שרידי אפתעל
383	3. ה"סגוליים"
384	4. qatil < qitl < qitil
384	5. חילופי סגוליים
385	6. qital < קָטַל/קִטַּל/קִטְּל
385	7. qatil < קָטַל < qātil/[qatīl]/[qātil]
385	8. התחלפות משקלי שמות במהלך ההיסטוריה
385	9. חלק ראשון של שם נתפס כקידומת ונושל
385	II. סיומות למשקלים שמניים
385	10. סיומת -at: למקורה ולסיבת השתמרותה בשמות מקומות
386	11. סיומת -ī
386	12. סיומת -īt

	13. סיומת -aym/n- שלא בתפקיד זוגי – תוספת טיפוסית לשמות
386	מקומות
388	14. חילופי סופיות והשמטתן
389	15. חילופים בין סופיות עבריות וארמיות לבין סופיות יווניות
390	16. סיומת -ous- יוונית משקפת -ōn-
	17. a נוספת בסופי שמות ברישומים יווניים ורומיים בתקופה הביזנטית
390	
391	18. -os- במקום -is/-as- במקורות לא-יווניים – סטנדרטיזציה?
391	19. מעברי סופית קדם-ערבית אל הפה הערבי
392	III. תופעות שונות בגלגולי השמות
392	20. גזירה לאחור
	21. Βηρο-, Βετο-/Βαιτο- (= "בית", "באר") במאות ה-2-ה-6 לסה"נ
392	
	22. אמאלה סופית: תא מרבוטה מבוטאת כיום e או i (שלא אחרי גרוניות, נחציות ורי"ש בהתניות מסוימות)
392	23. שמות שקיבלו צורת הקטנה ערבית
393	24. מ"ם אדוורביאלית אחרי תנועת i
393	ד. יידוע ותחביר
393	1. יידוע ותווית היידוע
395	2. תופעות מיוחדות בתחום היידוע וגלגוליו
396	3. שמות בני שתי מילים
397	4. בית' – חלק אינטגרלי או וריאנט חופשי?
398	5. בני' שנשל מסיבות היסטוריות
399	ה. אטימולוגיה וסמנטיקה
399	1. פירושי שמות והערות לקסיקולוגיות
401	2. מדרשי שמות ואטימולוגיה עממית
403	3. שינויים בשם שברקעם שינוי בהבנת משמעות רכיביו
404	4. תרגום שמות וסיגול שמות מלשון ללשון
406	5. תרגום שאילה
407	6. צורות למדניות במסירה ערבית ספרותית של השם
407	7. השפעת הנוף על גלגולי השם
407	8. הטבת שם
408	9. מושג הנקרא על שם מקום
	ו. עניינים היסטוריים, תולדות מסירת העברית, מפגשי לשונות, אישים,
409	מקורות ועדי נוסח
409	I. כללי
409	1. מפגשי לשונות
410	2. "מילה נודדת" מן האלף השלישי לפסה"נ?

3. שם נשמר אלפי שנים כפי נוודים אף שהיישוב היה חרב רוב הזמן 410
4. שם נשמר בשתי גרסאות מקבילות 410
5. שם מושפע משם ידוע בעולם 411
6. הבדלים בין אזורים בארץ 411
7. סטנדרד וסובסטנדרד 412
- II. המקרא ותקופתו 412
8. שמות במקרא לפי נה"מ, השבעים ועדים אחרים: בחינתם 412
- מול מקורות חיצוניים קדומים ומול השם שנשמר 412
9. ספרי מקרא קדומים מול מאוחרים 415
10. לשון העמונים? 416
11. שמות ערי החוף של ארץ ישראל ביוונית 416
12. שם במקור אשורי מימי סנחריב משקף מבטא מקומי עברי ולא 416
- אכדי קלסי 416
- III. התקופה הרומית-ביזנטית 417
13. אנשים ועדויותיהם על שמות מקומות 417
14. תרגומי מקרא ארמיים יהודיים 418
15. משנה, תלמודים, מדרשים, מסורות לשון חכמים 418
16. שומרונים 419
- IV. התקופה הערבית וימי הביניים 420
17. הסתגלות שמות אל הערבית ושאלת "הפה הערבי" ו"הפה הסורי" 420
18. יסודות ארמיים במקורות נוצריים בערבית מהמאות הראשונות 420
- להגירה 421
19. הערבית המדוברת שומרת שם בצורה אותנטית יותר מן הספרותית 421
20. שימור שם ב"ולי" סמוך לאתר עצמו 422
- V. העת החדשה 422
21. השתנות שמות בעבר הירדן לקראת המאה ה-19 ובמהלכה 422
22. חוקרים אירופים מתקשים לעתים במסירת שמות ערביים 422
23. חוקרים נותנים משקל רב לעדות חריגה 422
24. זיהויים שנולדו מתוך טעות בהבנת המקורות 423
25. באיזו מידה חלו שינויים בשמות במשך התקופה שמן הכיבוש 423
- הערבי ועד העת החדשה? 423

חלק רביעי: תקציר חידושים והארות בגאוגרפיה היסטורית

- אבליים 425 • אָדְרֵי 425 • אוֹנוֹ וכפר אוֹנוֹ 425 • "אֵיל פֶּאָרְן אשר על המדבר" 425
- אָלָה – "אלוף אלה" 426 • אנטיוכיה בעמק החולה? 426 • Αρβατα
- 426 • Αργα/Εργα 426 • ארמית בבקעת הלבנון לאחר הכיבוש הערבי 426 •
- ארץ צוף 426 • אָשֶׁר – תיאסיר בצפון-מזרח השומרון 427 • בארים בחרסי

שומרון 427 • בחורים – מסורת תרגומית 428 • בטנית 428 • בַּיִת אַרְבָּאל
 • 428 Ba(i)tavη • 428 "בית נקופה" • 428 בית נובא • 428 בית ג'ן • 428 בית ענת
 • 428 בית רחוב • 428 בלניאס • 428 בְּרוּתָה • 429 אל-בת-ניה • 429 גַּב • 429 גַּבֵּעַ באפרים? • 429 Γαβαρα • 429 גַּדְעוֹן • 429 הגלגל
 • 429 ג'נסאפוט 430 • גרב 430 • דברת 430 • "דבתרה", "דבירא" = דברת?
 • 430 דָּדָן – עיר באדום • 430 דורמסקית • 430 דן • 430 dpr או dpr
 במקורות מצריים • 431 דרומא • 431 דריי • 431 "הגליית כוהנים מיהודה
 לגליל"? • 431 היכלים • 431 הַר הַהָר • 431 השפעת חשיבותו ופרסומו של
 מקום על הערכת נתוני טבע • 431 חורנית • 432 "חפרה" • 432 ח'רבת
 קַנְפָּאר בבקעת הלבנון • 432 יצחק חילו • 432 ישוב • 432 כפר דן • 433 כפר
 עותני • 433 כפר שחליים • 433 כרך מואב • 433 "פְּתָף מול הַעֲרֵבָה
 צְפוֹנָה" • 434 מודיעים • 434 מוֹלְדָה • 435 מחנים • 435 מיפעת • 435
 מלחתה • 436 המצפה בבנימין • 437 נדידת שמות • 437 עֲזָמֹת–חזמא • 437
 עטרות בבנימין – ח'רבת עטארא? • 437 "עטרות ודיבון ויעזר" • 437 עֵין גִּנִּים
 • 438 עמתו • 438 עינאתא • 438 עסכור • 438 Ερραμ • 438 עפרה
 • 438 עפרה בכרוניקות שומרוניות • 438 עֲפְרָבֵלָא היא Forbelet במקורות
 צלבניים • 439 עציון גבר • 439 "עקריים" • 439 ערב–עראבה בגליל התחתון
 • 439 ערד • 439 ערי ההר הדרומיות של יהודה • 439 Πέλλα • 440 עשתרות –
 תל עשתרה • 440 פקיעין • 441 פְּרָפֶר מ"נהרות דמשק" • 441 צובא
 • 441 צינבריי • 441 "קברי אבות" • 441 קריאת שם מקום על ולי שבתחומו
 • 441 קרית יספה • 441 קרית המשפט • 441 rgb ברשימת תחותמס השלישי
 • 442 רוֹמָה שביהודה • 442 שומרונים • 442 שֶׁרֶק • 442 תבור • 442 "תל
 א־נצבה" • 443 tyn • 443 ttyn • 443

ההארכה הפרטונית – בדיבור החי או רק בבית המדרש?

444	נספח לסיכום הלשוני ב 18 (עמ' 368)
445	הקיצורים הביבליוגרפיים
479	מקורות התצלומים והאיורים
	מפתחות
483	מפתח המקורות
490	מפתח המקומות
504	מפתח נוסעים וחוקרים
507	מפתח כללי